

Вікторія ФАТЮХАкандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
Запорізька державна інженерна академія**Ольга САМЧЕНКО**

Запорізька державна інженерна академія

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

У статті обґрунтовано економічну природу банківської ліквідності та необхідність управління нею. Проаналізовано існуючі методи управління ліквідністю банків. Розроблено рекомендації для комерційних банків щодо удосконалення методів управління ліквідністю.

Ключові слова: ліквідність, ризик ліквідності, управління ліквідністю, ліквідні кошти, зовнішні та внутрішні методи управління ліквідністю.

Ліквідність банку є однією з найважливіших системних характеристик банківської діяльності, яка потребує аналізу, вивчення та ефективного управління. Через постійне зростання масштабів останньої, посилення конкуренції, розвиток фінансового ринку, комерційні банки дедалі більшу увагу приділяють управлінню ліквідністю [1, с. 6-7].

Ліквідність банку залежить від ризикованості його активів: чим більша в структурі активів банку частка високоліквідних вкладень, тим вища його ліквідність. Ризикованість банківських активів зумовлює їх дохідність: чим вище ступінь ризику будь-якого активу, тим більш високу ціну (відсоткову ставку) банк має право встановити за нього з метою компенсації можливих втрат. Для банку загальною основою ліквідності є прибутковість його діяльності та здійснюваних операцій. Банк завжди має певні витрати, пов'язані з використанням залучених коштів, адміністративно-господарські та інші. За умови нормальної, безперервної банківської діяльності всі витрати банку покриваються його доходами від активних операцій. В іншому випадку за наявності стійкої від'ємної різниці між поточними доходами та витратами, збиток покривається за рахунок частини власного капіталу, що перебуває в обігу. В разі використання таких коштів банк з часом буде не в змозі своєчасно виконувати поточні та строкові зобов'язання перед своїми кредиторами, тобто буде втрачати свою ліквідність [2, с. 20-22].

Управління ліквідністю покликане не лише забезпечити виконання банком своїх зобов'язань, але й задовольнити навний попит на кредити, раціонально використовуючи банківські ресурси та мінімізувати ризик ліквідності. Для цього необхідна побудова фінансового механізму управління ліквідністю банку з метою організації ефективної системи взаємодії всіх елементів, які беруть участь у процесі управління ліквідністю банку. Саме тому дослідження фінансового механізму методів управління ліквідністю банку є досить важливим і актуальним [3, с. 78-79].

Дослідження ліквідності комерційних банків проводили такі відомі вітчизняні науковці, як О. Деркач, Т. Ковальчук, Т. Кривов'яз, В. Міщенко, А. Мороз та ін.

Метою статті є аналіз концепцій управління ліквідністю банків у сучасних економічних умовах та розробка рекомендацій щодо їх поліпшення. Мета зумовила постановку та вирішення наступних завдань:

- обґрунтувати економічну природу банківської ліквідності та необхідність управління нею;
- здійснити аналіз існуючих методів;
- розробити конкретні рекомендації для комерційних банків щодо удосконалення методів управління ліквідністю [4, с. 48].

Управління ліквідністю банку – один із ключових елементів менеджменту банку. Це, у свою чергу, вимагає розроблення ефективних інструментів для її управління, які б дозволяли відслідковувати і нівелювати вплив на рівень ліквідності як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. [5, 6 с. 298].

При оцінці ліквідності виділяють методи внутрішньої та зовнішньої оцінки ліквідності (табл. 1).

До методів внутрішньої оцінки належать: коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу та аналіз грошових потоків (як різновид – оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банку).

До методів зовнішньої оцінки ліквідності належать: оцінка зміни характеристики платоспроможності банку та оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банку [7, с. 171].

Оцінка ліквідності банку на основі коефіцієнтів є найдоступнішою і найпоширенішою. Суть цього методу полягає в розрахунку низки коефіцієнтів, що характеризують ліквідність балансу, стабільність зобов'язань банку та його потреби в додаткових ліквідних коштах.

Виділяють три основні групи коефіцієнтів:

1. Коефіцієнти для розрахунку обсягу і структури зобов'язань банку.
2. Коефіцієнти для визначення обсягу та структури ліквідних коштів, що перебувають на балансі банку.
3. Коефіцієнти, які дають можливість визначити спроможність виконання банком своїх зобов'язань за рахунок ліквідних активів.

Як правило, визначається один (або декілька) основних коефіцієнтів для оцінки ліквідності. Інші є додатковими, такими, що використовуються задля

Таблиця 1. Методи оцінки ліквідності банку

Метод	Суть методу	Застосування
Внутрішні методи		
Коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу	Розрахунок співвідношення залишків ліквідних активів і зобов'язань банку.	1. При управлінні ліквідністю у великих банках і банках, де відсутня можливість проводити аналіз платіжних потоків. 2. При внутрішньому аналізі – органами контролю, рейтинговими агентствами.
Аналіз грошових потоків	Розрахунок на дату, яка аналізується, всіх вхідних і вихідних грошових потоків.	1. При управлінні ліквідністю більшістю банків, здатних організовувати в себе моніторинг і оцінку грошових потоків, що проводяться банком. 2. При зовнішньому аналізі застосовується рідко, оскільки в офіційній звітності банку немає всієї необхідної інформації.
Зовнішні методи		
Оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банку	Розраховується обсяг ліквідних коштів, які потрібні банку в разі максимального зменшення його зобов'язань.	1. При управлінні ліквідністю середніми банками, які здійснюють велику кількість операцій, за неможливості використати метод аналізу платіжних потоків. 2. При зовнішньому аналізі використовується так же активно, як і коефіцієнтний метод.
Оцінка зміни характеристики платоспроможності банку	Оцінюються сигнали з ринку, які свідчать про погіршення платоспроможності банку.	1. При управлінні ліквідністю як самостійний метод використовується дуже рідко, застосовується лише як додатковий індикатор. 2. При зовнішньому аналізі найчастіше використовують клієнти банку.

детальнішого дослідження того чи іншого аспекту ліквідності [8, с. 51-52].

Незважаючи на тимчасове скрутне становище, банківська система України має великий потенціал. Основним завданням банку при проведенні операцій є своєчасне повернення запозичених грошових коштів. З цієї метою комерційні банки повинні так організувати і спрогнозувати свою діяльність, щоб у будь-який момент можна було знайти вільні ресурси для виконання своїх зобов'язань. Ліквідність має важливе значення не тільки для самого банку, але і для клієнтів, що є необхідною умовою стійкості його фінансового стану. Тому актуальна ця проблема тим, що від вибору правильної стратегії та методу управління ліквідністю комерційного банку залежить фундамент побудови банківського бізнесу [9, с. 195].

Пропонуються рекомендації, що сприяють підвищенню ліквідності та платоспроможності банку, який опинився на межі своєї ліквідності, а це можливо через помилки в його політиці, недооцінки ринку, недоліків в аналітичній роботі та інших причин, і який змушений вдаватися до термінових заходів:

1. Банку з нестійким становищем можна порадишити поліпшити організаційну структуру банку, тобто звернути увагу на розвиток менеджменту.

2. Банку необхідно оцінювати ліквідність балансу шляхом розрахунку коефіцієнтів ліквідності. У процесі аналізу балансу на ліквідність можуть бути виявлені відхилення у бік як зниження мінімально допустимих значень, так і їхнього істотного перевищення. У першому випадку комерційним банкам потрібно в найкоротший термін привести показники ліквідності у відповідність із нормативними значеннями. Це можливо за рахунок скорочення, перш за все, міжбанківських кредитів, кредиторської заборгованості й інших видів залучених ресурсів, а також за рахунок збільшення власних коштів банку. Отже, сутність банківського управління ліквідністю полягає у гнучкому поєднанні

протилежних вимог ліквідності і прибутковості. Цільова функція управління ліквідністю комерційним банком полягає в максимізації прибутку при обов'язковому дотриманні встановлених і обумовлених самим банком економічних нормативів.

3. Банк повинен визначати потребу в ліквідних коштах хоча б на короткострокову перспективу. Як уже зазначалося, прогнозування цієї потреби може здійснюватися двома методами. Один із них передбачає аналіз потреб в кредиті та очікуваного рівня вкладів кожного з ведучих клієнтів, а інший – прогнозування обсягу позичок і внесків. Обидва розглянутих методи мають недолік: вони спираються на середній, а не граничний рівень ліквідності. Це може бути достатнім для оцінки ліквідності банківської системи в цілому, але воно не підкаже керівництву окремого банку, яка повинна бути його касова готівка на наступному тижні, щоб покрити вилучення внесків і заявки на кредит. Тільки аналіз рахунків окремих клієнтів банку дозволять йому визначити потреби в готівці на даний момент.

4. Підтримка ліквідності на необхідному рівні здійснюється за допомогою проведення визначеної політики банку в області пасивних і активних операцій, що базується на урахуванні конкретних умов грошового ринку та особливостей виконуваних операцій. Банку необхідно розробити грамотну політику управління активними і пасивними операціями.

Отже, для успішної роботи банку важливо сформулювати політику, яка дозволяла б визначати напрями використання коштів акціонерів і вкладників, регулювати склад і обсяг депозитного, кредитного, фондового портфелів, прогнозувати і долати ризики, а також виявляти обставини, за яких доцільно проводити ті або інші операції. Банківську політику можна визначити як стратегію і тактику банку у сфері організації та здійснення операцій і надання послуг з метою забезпечення його рентабельності, стійкості та

ліквідності.

Банківська ліквідність відіграє життєво важливу роль як у діяльності окремого банку, так і у фінансовій системі держави. Неліквідний банк не може виконувати свої функції і проводити операції з обслуговування клієнтів, його рейтинг знижується, що значно ускладнює запозичення коштів із зовнішніх джерел, банк втрачає потенційний прибуток. Тому вирішення проблем ліквідності повинно мати найвищий пріоритет у роботі банку, а моніторинг ліквідності та вживання відповідних заходів щодо підтримання достатнього рівня ліквідності є неодмінною умовою самозбереження та виживання кожного банку.

Повсякденна робота комерційного банку по управлінню ліквідністю спрямована на самозбереження банку, умовою якого виступає безперебійне виконання зобов'язань перед клієнтами. З організаційної точки зору вона припускає дотримання співвідношень окремих груп і статей пасивів і активів балансу, зафіксованих у визначених показниках. Такі показники поділяються на зовнішні і внутрішні [10, с. 28-30].

Кожний комерційний банк повинен самостійно забезпечувати підтримку своєї ліквідності на вказаному рівні на основі як аналізу її стану, що складається на конкретні періоди часу, так і прогнозування результатів діяльності і проведення в наступному науково обґрунтованої економічної політики в області формування статутного капіталу, фондів спеціального призначення, залучення позикових коштів сторонніх організацій, здійснення активних кредитних операцій.

Список літератури

1. Міщенко, В. Ліквідність банківської системи: економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу [Текст] / В. Міщенко, А. Сомік // Вісник НБУ. – 2008. – С. 6-9.
2. Лис, І. Удосконалення управління ліквідністю банку в умовах світової фінансової кризи [Текст] / І. Лис // Банківська справа. – 2009. – №4. – С. 19-25.
3. Хіміч, Н. О. Управління ліквідністю комерційних банків України в умовах нестабільності фінансових ринків [Текст] / Н. О. Хіміч // Регіональна економіка. – Львів, 2008. – №3. – С. 76-83.
4. Остап, С. Деякі аспекти прибутковості та фінансової стійкості комерційного банку [Текст] / С. Остап // Вісник НБУ. – 2001. – №2. – С. 47-49.
5. Сомік, А. В. Управління ліквідністю банківської системи [Текст] / А. В. Сомік // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Т.20. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – С. 296-304.
6. Про банки і банківську діяльність [Текст] : закон України від 07.12.2000 р. зі змінами та доповненнями.
7. Ліквідність банківської системи України [Текст] / В. І. Міщенко // Науково-аналітичні матеріали. Вип. 12 – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – 180 с.
8. Рябініна, Л. Ліквідність банківської системи та роль НБУ в її підтримці [Текст] / Л. Рябініна // Банківська справа. – 2010. – №2-3. – С. 51-59.
9. Грищенко, О. Г. Моделювання ліквідністю комерційного банку [Текст] / О. Г. Грищенко // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2006. – №1. – с. 195-197.
10. Довгальова, М. О. Дослідження стратегічного управління ліквідністю комерційного банку [Текст] / М. О. Довгальова, О. В. Шестакова // Академічний огляд. – 2010. – №1. – С. 28-31.

РЕЗЮМЕ

Фатюха Виктория, Самченко Ольга

Усовершенствование методов управления ликвидностью коммерческого банка

В статье обоснована экономическая природа банковской ликвидности и необходимость ее управления. Проанализированы существующие методы управления ликвидностью банков. Разработаны рекомендации для коммерческих банков по усовершенствованию методов управления ликвидностью.

RESUME

Fatyuha Viktoria, Samchenko Olga

Improvement of the liquidity management of commercial bank

In the article the economic nature of banking liquidity and the need to control are proved. The recommendations for commercial banks to improve liquidity management are worked out. Existing methods of liquidity management of banks are determined.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2011 р.